

4. Киченко А. С. Мифопоэтические формы в фольклоре и истории русской литературы XIX века / А. С. Киченко. – Черкассы : Изд-во Черкасского университета, 2003. – 372 с.
5. Наливайко Д. С. Искусство : направления, течения, стили / Д. С. Наливайко. – К. : Мистецтво, 1981. – 287 с.
6. Ніколенко О. М. Бароко. Класицизм. Просвітництво / О. М. Ніколенко. – Харків : Ранок, 2003. – 224 с.
7. Українське бароко / [ред. Л. Ушкалов ; кер. пр. Д. С. Наливайко]. – Харків : АКТА, 2004. – 635 с.
8. Чижевський Д. І. Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Академія, 2003. – 567 с.
9. Bennet J. Four Metaphysical Poets : Donne, Herbert, Vaughen, Crashaw / J. Bennet. – Cambridge, 1953. – 317 p.
10. Donne J. The Complete English Poems / J. Donne. – London : Everyman's library, 1991. – 570 p.
11. Metaphysical Poetry / [ed. by C. Burrow]. – London : Penguin Books Ltd, 2006. – 400 p.

Анотація

У статті досліджується метафізичний зміст “Священних сонет” Джона Донна. Визначається своєрідність жанрової та композиційної структури циклу, їхня роль у розкритті філософських проблем, що порушує автор. Особлива увага приділяється культурно-духовним домінантам творів, які розкриваються в символіці, образній системі. Звернення до біблійних образів і мотивів дозволяє Джоню Донну вести діалог з культурою минулого й створити власну барокову парадигму мистецтва.

Ключові слова: бароко, поетика, культурно-духовна домінанта, образ, символ.

Аннотация

В статье исследуется метафизическое содержание “Священных сонет” Джона Донна. Определяется своеобразие жанровой и композиционной структуры цикла, их роль в раскрытии философских проблем, к которым обращается автор. Особенное внимание уделяется культурно-духовным доминантам произведений. Обращение к библейским образам и мотивам позволяет Джоню Донну вести диалог с культурой прошлого и создавать собственную барочную парадигму.

Ключевые слова: барокко, поэтика, культурно-духовные доминанты, образ, символ.

Summary

The article deals with the analysis of metaphysical content of Divine Poems by John Donne. The peculiarities of genre and composition are studied, as well as their role in revealing the philosophical problems. The main attention is paid to the cultural and spiritual dominants of his creative works. The biblical images and motives are used by the author to communicate with the past culture and create his own baroque paradigm.

Keywords: baroque, poetics, cultural and spiritual dominants, image, symbol.

УДК 82–94 (Затонський Д. В.)

Котовець Д. В.,
асистент,

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

НАУКОВИЙ ПРОСТІР БІОГРАФІЇ АКАДЕМІКА Д. В. ЗАТОНСЬКОГО

Дмитро Володимирович Затонський (1922–2009 рр.) – видатний український учений-літературознавець ХХ – початку ХХІ століття. Із його іменем пов’язана яскрава і самобутня сторінка в історії українського літературознавства. Основний

напрямок наукових інтересів ученого складала новітня література Заходу, проблеми історії та теорії світового роману, напрями й течії, жанри світової літератури, її естетична специфіка, складні постаті модерністських митців, особливо німецькомовних літератур.

Поряд із теоретико-літературознавчими та літературно-критичними проблемами учений приділяв багато уваги розробленню й укріпленню методологічних підвалин шкільної літературної освіти. Він був біля витоків унікального шкільного предмета “Зарубіжна література”, який з’явився у школах України із українською мовою навчання одразу після набуття державою незалежності. Науковець чимало зробив для його становлення і розвитку. Він переймався проблемою підготовки вчителів-зарубіжників, які повинні були за найкоротший термін опанувати нову шкільну дисципліну, активно працював над створенням її навчально-методичної бази. Зокрема брав участь у створенні підручників, хрестоматій, посібників для учителів та учнів, був одним із редакторів програми “Зарубіжна література” [8] 2001 року, виступав рецензентом новостворених шкільних навчальних книг, уклав шкільний посібник для 11 класу “Зарубіжна проза II половини XX сторіччя: новели, повісті, притчі” [9] та підготував змістовні і науково обґрунтовані вступні статті до його розділів; здійснював наукове редагування шкільних посібників: для 10 класу “Зарубіжна драма другої половини XIX – початку XX сторіччя” [7]; для 11 класу “Зарубіжна проза I половини XIX сторіччя: новели, повісті, притчі” [10], “Зарубіжна драма XX сторіччя” [6]; для 10–11 класів “Антологія зарубіжної поезії другої половини XIX – XX сторіччя” [1]. Цінними та доречними були також літературознавчі передмови Д. В. Затонського до виданих в Україні творів Ф. Кафки, Е. Хемінгуей, Е.-М. Ремарка, М. Фріша, Ф. Дюрренматта, багатотомних видань творів О. де Бальзака, В. Шекспіра та інших зарубіжних класиків, які входять до золотого фонду світового красного письменства.

Д. В. Затонський належить до покоління вітчизняних літературознавців, які отримали свого часу ґрунтовну й всебічну освіту. Він вільно володів німецькою, читав англійською, французькою, польською мовами.

Неабияку роль у вихованні майбутнього науковця відігравав батько – видатний радянський партійний діяч Володимир Петрович Затонський (репресований 1938 р. і реабілітований 10 березня 1956 р.). “Батько, – писав Д. В. Затонський, – вже із середини 20-х років, мабуть, усвідомив, що припустився трагічної помилки. Він... почав наполегливо проситися на наукову й викладацьку роботу... але вирватися з тенет більшовистської політики батькові так і не вдалося”. Арешт і страта батька наклали на майбутнього вченого тавро “сина ворога народу”. Із цим тавром він і розпочав самостійне життя.

Наукові інтереси Д. В. Затонського-вченого формувалися на факультеті західноєвропейських мов і літератур Київського університету ім. Т. Шевченка, до якого майбутній дослідник вступив 1939 року. Перерване війною навчання (він був учасником Великої Вітчизняної війни) завершив лише у 1950 році. З того часу діяльність видатного літературознавця була пов’язана із дослідженням зарубіжних літератур.

Упродовж 1956–1959 рр. Д. В. Затонський працював викладачем, а згодом, у 1960–1961 роках, – деканом філологічного факультету Київського університету, де у 1956 році успішно захистив кандидатську дисертацію. У 1959–1960 рр. науковець також обіймав посаду завідувача відділу критики журналу “Всесвіт”. У цьому часописі Д. В. Затонський опублікував багато ґрунтовних досліджень із питань німецької, австрійської, швейцарської та інших літератур. Саме завдяки статтям ученого у журналі “Всесвіт” вперше в Україні з’явилися переклади творів Франца Кафки, Йозефа Рота, Еріха Марії Ремарка, Мартіна Вальзера, Вольфганга Кеппена, Генріха Белля, Фрідріха Дюрренматта, Макса Фріша, Петера Гандке, Ернста Глезера, Бертольта Брехта та багатьох інших європейських майстрів художнього слова.

Починаючи з 1961 р. наукова діяльність ученого була тісно пов’язана з Інститутом літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, де він багато років очолював відділ світової літератури (1962–1974 та з 1986 до кінця життя).

У 50–60-х роках Дмитро Володимирович Затонський ставав все більш відомим на теренах Радянського Союзу фахівцем. Він працював дуже плідно, готував одну з найзначніших своїх праць – про історію і сучасний стан роману, яка перетворилася на докторську дисертацію, блискуче захищену в 1967 році. Обсяг дослідження становив майже 2000 сторінок машинопису. Думка ж рецензентів (це були найбільші тогочасні московські та ленінградські авторитети) була не просто позитивною, а захопленою. Пізніше дисертація стала основою для однієї з найвідоміших книг Дмитра Затонського “Искусство романа и XX век” [17], яка належить до тих праць, повз які не проходить жоден серйозний дослідник прози.

З 1967 року науковець був членом Міжнародної асоціації критиків. У 1968 році московська “Литературная газета” відрядила Дмитра Затонського до Швейцарії. Незважаючи на несприйнятливий політичний контекст (радянські війська щойно були введені до Чехословаччини), вона виявилася доволі успішною: дослідник взяв інтерв’ю у Жоржа Сіменона, провів ряд зустрічей із Фрідріхом Дюрренматтом та Максом Фрішем (з останнім він підтримував дружні стосунки багато років).

З 1974 р. учений був членом правління Товариства Йоганна Гете у Ваймарі.

У 1974–1975 роках Дмитро Затонський працював завідувачем відділу літератури ХХ століття Інституту літератури ім. М. Горького АН СРСР (Москва).

У 1976–1978 рр. дослідник був віце-президентом Міжнародної асоціації порівняльного літературознавства. У 1970-ті роки Дмитро Затонський провів три місяці у Федеративній Республіці Німеччина. Під час цієї поїздки він спілкувався практично з усіма видатними письменниками цієї країни. Особливо важливою подією стали зустрічі та бесіди з Генріхом Беллем та Вольфгангом Кеппеном.

Справжнім визнанням світового літературознавчого рангу Дмитра Затонського стало обрання його дійсним членом Європейської академії наук і мистецтв у Зальцбурзі 1994 р., а своєрідним підтвердженням цього визнання – присудження йому найвищої нагороди Німеччини в гуманітарній царині – Медалі Йоганна Гете у 2005 році.

Після розпаду СРСР і проголошення незалежності України розпочався новий етап діяльності Дмитра Затонського. Головне своє завдання він убачав у тому, щоб звільнити вітчизняне літературознавство від пут радянської ідеології, сприяти розвитку міжнародного наукового обміну. У 1995 році за його ініціативою та за участі Інституту літератури НАН України, Лінгвістичного університету, Клягенфуртського університету, Дрезденського технічного університету, “Гете-Інституту”, Посольства Австрії в Україні та фонду Ганса Зайделя у Києві відбулася масштабна конференція “Наука і культура між слов’янськими і німецькомовними світами як чинник оновлення Східної та Південно-Східної Європи” (пам’яті Дмитра Чижевського).

1997 року академік НАН України Дмитро Затонський очолив Незалежний центр наукових досліджень зарубіжної літератури, який спільно з Міністерством освіти і науки України, Інститутом літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Національним педагогічним університетом ім. М. П. Драгоманова та іншими вітчизняними й зарубіжними інституціями виступив організатором цілої низки міжнародних конференцій і семінарів із проблем германістики. Ці заходи були підтримані Посольством ФРН, Австрії, Швейцарії та “Гете-Інститутом”. Серед них – міжнародні конференції “Фройд. Вітгенштайн. Кафка” (1999), “Швейцарська література у ХХ ст.” (2000), а також семінари, присвячені творчості Ф. Кафки (1998), Р. М. Рільке (1999), П. Целана (2000), Т. Манна (2001) та інших світових письменників.

Від 2000 року Дмитро Затонський був керівником австрійсько-українського проекту “Освітня програма з австрійської літератури”, спрямованого на підвищення кваліфікації молодих викладачів-германістів українських університетів. За підтримки посольства Австрії було організовано літню школу, а також серію семінарів за участю австрійських науковців.

Дослідження літератур Німеччини, Австрії та Швейцарії посіли одне з найзначніших місць у діяльності журналу “Вікно в світ. Зарубіжна література: наукові дослідження, історія, методика викладання”, що був створений Дмитром Затонським, і головним редактором якого був сам науковець. Часопис “Вікно в світ” видавався Центром германістики при відділі світової літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (до 2005 року – Незалежним центром наукових досліджень зарубіжної літератури при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка) і був одним із найавторитетніших літературознавчих видань в Україні. Від 1998 року (час заснування видання) побачили світ 19 чисел журналу, присвячених літературам країн Європи (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Англія, Франція, Іспанія) та США – від найдавніших часів до сьогодення. Готуючи ці числа до друку, Дмитро Володимирович принципово не робив відмінності між статтями вже відомих дослідників і матеріалами літературознавців-початківців: від моменту заснування “Вікна в світ” його головною настановою став науковий рівень публікованих матеріалів незалежно від статусу їхніх авторів. Упродовж 1998–2002 років вийшли друком 10 спеціальних випусків, присвячених німецькомовним літературам. Високий фаховий рівень видання забезпечував насамперед його

головний редактор – академік НАН України Дмитро Затонський – керівник Центру германістики, завідувач відділу світової літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, а також його заступник Євгенія Волощук – заступник керівника Центру германістики, старший науковий співробітник відділу світової літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

З нагоди 80-річного ювілею Дмитра Затонського заступник головного редактора журналу “Вікно в світ” Євгенія Волощук відзначила у вітальному зверненні таке: “Якщо сьогодні говорять про те, що наш журнал добре знають вітчизняні й закордонні літературознавці, що на нього спираються в щоденній своїй праці вузівські викладачі й вчителі-зарубіжники, то слід відмітити визначальну роль Ваших заслуг і в репутації, і в резонансності цього видання” [3, 12].

У 2002 році наукова громадськість України (і не тільки) відзначила знаменну подію – 80-річчя патріарха вітчизняного літературознавства. На двадцяти сторінках часопису “Вікно в світ”, головним редактором якого був Д. В. Затонський, було надруковано чимало вітальних листів. Адресантами були знані в Україні і світі науковці, колеги, учні академіка, редактори українських і російських часописів, у яких публікувалися статті вченого, політичні діячі, директори видавництв, представники наукової спільноти різних університетів країни.

Про значення багатогранної діяльності Дмитра Затонського для української науки й освіти говорилося й у поздоровленнях Голови Верховної Ради України Олександра Мороза, президента Національної академії наук України академіка НАНУ Бориса Патона, першого віце-президента – головного ученого секретаря НАНУ академіка НАНУ Володимира Литвина, академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства академіка НАНУ Віталія Скляренка, дирекції Інституту світової літератури ім. М. Горького Російської академії наук, колег із Вільного університету (Берлін), колективів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАНУ, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Київського міського будинку вчителя, кафедр зарубіжної літератури вітчизняних університетів, науковців, письменників, представників фахових видань, видавництв “Педагогічна преса”, “Генеза”, “Освіта”, “Юніверс”, численних учених-зарубіжників, які з гордістю підкреслювали, що належать до наукової школи Дмитра Затонського.

Зокрема, Президент України Л. Д. Кучма відзначив: “Ваші знані в усьому світі фундаментальні праці з проблем розвитку зарубіжної літератури та культури є вагомим і гідним внеском у духовну скарбницю українського народу і служать розбудові вільної демократичної держави” [3, 3].

Глибоким змістом відзначилося вітальне слово Президента Національної академії наук України академіка НАН України Б. Є. Патона. Він зауважив: “Властиві Вам новаторський підхід у баченні й осмисленні складних проблем сучасного літературознавства, висока наукова ерудиція, фахова сміливість у перегляді усталених оцінок розвитку літературного процесу є запорукою й неперехідної значимості Вашого великого наукового доробку. Проблеми, поставлені Вами в цих працях, висновки, зроблені на матеріалі дослідження

європейських літератур, не втрачають свого значення й нині, коли багато з тих істин, які вважалися аксіоматичними, виглядають поверхневими й застарілими. Залишається однією з найбільш ефективних і широко вживаних у нашій науці про літературу й Ваша методика аналізу літературного процесу, художнього тексту, еволюції творчих напрямків і стилів, індивідуального творчого методу” [3, 4].

Міністр освіти і науки України В. Г. Кремень наголосив: “На особливу увагу заслуговує Ваш внесок у розбудову нового для української школи предмета “Зарубіжна література”. Міністерство освіти і науки щиро дякує Вам за підтримку та практичну допомогу в розробці шкільного курсу зарубіжної літератури – і як заступнику голови Науково-методичної комісії МОНУ, і як члену редколегій наших науково-методичних часописів, і як співредактору нової програми із зарубіжної літератури для середніх навчальних закладів, за якою успішно працює більшість вчителів-зарубіжників України” [3, 7].

Як керівник відділу світової літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Дмитро Затонський приділяв значну увагу розвитку української германістики, виступаючи науковим керівником, рецензентом та опонентом кандидатських і докторських дисертацій.

Науковець був незмінним членом редакційних колегій фахових журналів “Вопросы литературы”, “Иностранная литература” (Москва), “Всесвіт”, “Всесвітня література та культура в навчальних закладах України”, “Зарубіжна література в навчальних закладах”, “Всесвітня література в середніх навчальних закладах України”, газети “Зарубіжна література” тощо.

Д. В. Затонський одним із перших виступив із ініціативою модернізації засад вітчизняного літературознавства, “що полягала б не просто у звільненні від застарілих ідеологічних штампів чи механічній зміні “мінусів” на “плюси”, а у виробленні нової парадигми наукового мислення, яка б уможливила продукування актуальних концепцій історії зарубіжних літератур, осучаснення теоретико-літературного інструментарію, розширення діапазону інтерпретаційних стратегій” [4, 21–50].

Учений, як ми вже зазначали, приділяв багато уваги актуальним проблемам шкільного курсу зарубіжної літератури. Він був заступником голови науково-методичної комісії Міністерства освіти і науки України. Впевнено відстоював інтереси вітчизняних зарубіжників. Зокрема у 2004 році на серпневій конференції учителів Д. В. Затонський виступив з доповіддю проти скорочення кількості годин на вивчення шкільного курсу “Зарубіжна література”, під час якої аргументовано довів, що невмотивоване скорочення годин на викладання цього предмету матиме не лише негативні наслідки для вітчизняної культури, а й призведе до негараздів у соціальній, економічній, політичній і моральній сферах. Одним із пунктів резолюції цього важливого заходу було завдання “клопотатися про те, щоб доповідь академіка НАН України Дмитра Володимировича Затонського на науково-практичній конференції була надрукована у таких виданнях, як “Голос України”, “Урядовий кур’єр”, “Освіта України”, “Освіта”, “Дзеркало тижня”, фаховій пресі, а також добиватися широкого висвітлення

проблем шкільного курсу "Зарубіжна література" на сторінках преси, на радіо та телебаченні" [13, 2–3].

Крім цього науковець разом із однодумцями Д. Наливайком, Л. Мірошніченко, Є. Волощук, Ю. Ковбасенком, С. Сафарян, І. Кузьменчук звернувся до Міністра освіти і науки України В. Г. Кременя і голови Комітету з питань освіти і науки Верховної Ради України С. М. Ніколаєнка із пропозицією організувати "круглий стіл", присвячений проблемам викладання зарубіжної літератури у 2004–2005 навчальному році.

Вагому науково-літературознавчу спадщину вченого склали його монографії. Завдяки книжкам академіка Д. В. Затонського "Вік ХХ. Нотатки про літературну форму на Заході" [12] (1961), "Франц Кафка і проблеми модернізму" [24] (1965), "У пошуках сенсу буття" [23] (1967), "Про модернізм і модерністів" [21] (1972), "Мистецтво роману і ХХ вік" [17] (1973), "Дзеркала мистецтва" [16] (1975), "Шлях через ХХ століття" [26] (1978), "В наш час" [14] (1979), "Минуле, сучасне, майбутнє" [19] (1982), "Європейський реалізм ХІХ століття. Лінії і обличчя" [15] (1984), "Австрійська література у ХХ столітті" [11] (1985), "Художні орієнтири ХХ століття" [25] (1988), "Реалізм – це сумнів?" [22] (1992), "Модернізм і постмодернізм" [20] (2000), а також його численним статтям у свідомість філологічної аудиторії колишнього СРСР входили тоді ще маловідомі Франц Кафка, Джеймс Джойс, Генріх Белль, Герман Гессе, Макс Фріш, Фрідріх Дюрренматт та інші світові митці, які визначили рух літератури у ХХ столітті. Яскраві й ґрунтовні трактування творчості О. де Бальзака, Й. В. Гете, В. Шекспіра, М. Сервантеса, Ф. Рабле та ін., що їх читачі знаходили у працях Д. В. Затонського, й сьогодні зберегли свою наукову актуальність.

"Завдяки тому, що наукова й культурна діяльність Д. В. Затонського визначалася парадигмою подолання меж, – зауважує відомий український літературознавець, а також колега і послідовниця вченого Є. В. Волощук, – кожна з його книжок ставала подією культурного життя. Кожна з них резонувала з глибинними запитами часу, вияскравлювала найважливіші орієнтири актуального духовно-культурного буття і влучала в самісінький нерв авангардних суспільних настроїв. Кожна з них позначала собою певну віху в розвитку вітчизняної літературознавчої думки й випереджувала свій час, оскільки відкривала щоразу іншу золотоносну жилу, яку далі розробляли сотні досвідчених і молодих науковців. Саме тому його монографії у філологічному середовищі сприймалися водночас і як класичні, і як новаторські, а в широким колах інтелігенції – як форпости внутрішньої свободи та взірці не заангажованої політичною кон'юктурою гуманітаристики" [4, 46].

Знаменною працею у житті вченого, яка засвідчила про неабиякий хист Д. В. Затонського-письменника, стала його автобіографічна книга "История одной судьбы" [18], що вийшла 2007 року у видавничому домі Дмитра Бураго. У передмові до видання, яку написала відомий вітчизняний літературознавець, а також колега і друг Д. В. Затонського Кіра Олександрівна Шахова, дослідниця відзначила: "Далеко не кожен видатний літературознавець заявляє про себе як

талановитий поет та прозаїк. У випадку із Затонським це не так. Він – справжній художник, у творчості якого знайшли продовження деякі лінії і фарби його улюблених майстрів пера – Гофмана, Гоголя, Булгакова, Кафки: сатира, гротеск, сплав реального і фантастичного, приземлено-буденного і філософськи-універсального” [18, 12]. Науковець зумів описати у цій книзі не лише свою наукову діяльність, а й докладно змалював власну долю. До складу цього видання ввійшли художні твори автора – автобіографічна повість, що її заголовок дав назву всій збірці, та низка оповідань. В зазначеній повісті Дмитро Затонський осмислив власний життєвий шлях, у якому відбилася складна й суперечлива, сповнена трагічних колізій радянська епоха. “Власне, – як зауважила науковець Є. В. Волощук, – і сама доля, і найзначніші її етапи визначилися крутими поворотами історії країни. Так, машина сталінських репресій владно підвела ризику під юною порою автора: його дитинство закінчилося в ті дні, коли батько, учасник революції й перший нарком освіти колишньої УРСР (за період від 1917 до 1937 р. він чотири рази призначався на цю посаду), потрапив до в’язниці, з якої йому не судилося вийти на волю. У своїй розповіді Дмитро Затонський торкається й проблеми провини, що лежала на діячах революції” [5, 7].

Описані в повісті випробування, що випали на долю її автора, напевне, здивують тих прихильників його літературознавчих праць, які зазвичай сприймають Дмитра Затонського у сяйві його численних заслуг перед вітчизняною наукою. Але, ознайомившись з “Историей одной судьбы” й побачивши, яку школу морального загартування пройшов цей учений, читач зрозуміє, чому його дослідження вперто не йшли в ногу з політикою “партії й уряду”, чому вони завжди випереджали час і по сьогодні не втрачають своєї цінності.

У рецензії на “Историю одной судьбы”, що її підготувала відомий вітчизняний науковець Юлія Булаховська, дослідниця влучно підкреслила: “Поєднання літературознавчих здібностей з письменницькими – це особливий дар. Цим даром природа щедро наділила і Дмитра Затонського. Головне в його книжці – цікава і суперечлива картина доби, за якої жив автор. Дуже важливі у цьому плані не лише спогади про батька, а й про тих людей, які в найскрутніші, найдраматичніші, переломні моменти життя Затонського-сина боронили його від лиха. Це і генерал, який “відмовив” йому в прийомі до школи лейтенантів десь за рік до закінчення війни, і полковник, командир полку, який в останні місяці війни “відрядив” його до інституту військових перекладачів, і полковник зі Старої площі, який допоміг уникнути суворого партійного покарання. Всі ці кадрові військові та партійні працівники добре розуміли всю небезпеку, на яку вони наражалися, допомагаючи сину “ворога народу”, – і все ж таки допомагали. Тож сміливо можна зазначити, що “История одной судьбы” є історією не однієї окремої людини, нехай і непересічної людини Д. В. Затонського, а багатьох його сучасників” [2, 62].

Посилання на його праці є майже обов’язковим вкрапленням у дисертаціях українських зарубіжників, а його германістський доробок, що охоплює інтерпретації німецькомовної літератури від Гете до Зюскінда, становить собою невичерпний резервуар засадничих уявлень та потрактувань.

Проте ґрунтовного осмислення дослідницької практики вченого, осягнення її історичного значення та актуальної цінності, виявлення її внутрішніх пружин так і не відбулося. Не здійснилося до нині і дослідження вагомій ролі науковця у розбудові вітчизняного шкільного літературознавства.

Таким чином, аналіз життєвого і творчого шляху вченого дозволив виокремити складові, які вплинули на становлення особистості Д. В. Затонського як ученого-літературознавця та людини, яка значною мірою вплинула на становлення і розвиток шкільної літературної освіти в Україні: навчання у Київському університеті, де відбувалося формування наукової особистості вченого; літературознавча спадщина видатних світових художників слова; наукова діяльність як академіка НАН України; активна участь у реформуванні вітчизняної літературної освіти; становлення нової школи; вирішення складних стратегічних завдань навчання зарубіжної літератури.

Наукові літературознавчі пошуки, постійна увага академіка Д. В. Затонського до викладання зарубіжної літератури в українській школі зумовили власне бачення науковцем подальшого розвитку вітчизняної шкільної літературної освіти.

Література

1. Антологія зарубіжної поезії другої половини XIX – XX сторіччя : [посібн. для 10–11 класів загальноосвітніх закладів / уклад. Д. С. Наливайко]. – К. : Навчальна книга, 2002. – 319 с.
2. Булаховська Ю. Л. Дмитро Затонський – літератор / Ю. Л. Булаховська // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2007. – № 10. – С. 62.
3. Вітальні слова з нагоди 80-річного ювілею академіка Д. В. Затонського // Вікно в світ. – 2002. – № 3. – С. 12.
4. Волощук Є. В. Той, хто торував шляхи понад кордонами : Дмитро Затонський як культурний феномен / Є. В. Волощук // Пізнавати кордони – переступати кордони – долати кордони / [упор. Бріттнахер Г. Р., Волощук Є. В., Чертенко О. П.]. – К. : ВД Дмитра Бураго, 2011. – С. 21–50.
5. Волощук Є. В. Шлях крізь XX століття (Про святкування 85-річчя Дмитра Затонського) / Є. В. Волощук // Вікно в світ. – 2007. – № 1. – С. 6–9.
6. Зарубіжна драма XX сторіччя : [посібн. для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів / уклад. Є. В. Волощук]. – К. : Навчальна книга, 2003. – 319 с.
7. Зарубіжна драма другої половини XIX – початку XX сторіччя : [посібн. для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів / уклад. К. О. Шахова]. – К. : Навчальна книга, 2003. – 319 с.
8. Зарубіжна література : [програми для середньої загальноосвітньої школи : 5–11 класи / за ред. Затонського Д. В., Шахової К. О., Волощук Є. В.] // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. – № 8. – С. 21–53.
9. Зарубіжна проза II половини XX сторіччя : новели, повісті, притчі : [посібн. для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів / уклад. Д. В. Затонський]. – К. : Навчальна книга, 2002. – 319 с.
10. Зарубіжна проза I половини XIX сторіччя : новели, повісті, притчі : [посібн. для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів / уклад. Б. Я. Бігун]. – К. : Навчальна книга, 2002. – 319 с.
11. Затонський Д. В. Австрийская литература в XX столетии / Д. В. Затонський. – М. : Советский писатель, 1985. – 444 с.
12. Затонський Д. В. Век двадцатый : заметки о литературной форме на Западе / Д. В. Затонський. – К. : Изд-во Киевского университета, 1961. – 260 с.

13. Затонський Д. В. Виступ на науково-практичній конференції вчителів зарубіжної літератури м. Києва “Викладання курсу зарубіжної літератури у загальноосвітніх навчальних закладах у 2004/2005 н.р.” / Д. В. Затонський // Зарубіжна література. – 2004. – № 37. – С. 2–3.
14. Затонский Д. В. В наше время : книга о зарубежных литературах XX века / Д. В. Затонский. – М. : Советский писатель, 1979. – 432 с.
15. Затонский Д. В. Европейский реализм XIX века : линии и лики / Д. В. Затонский. – К. : Наукова думка, 1984. – 280 с.
16. Затонский Д. В. Зеркала искусства : статьи о современной зарубежной литературе / Д. В. Затонский. – М. : Советский писатель, 1975. – 344 с.
17. Затонский Д. В. Искусство романа и XX век / Д. В. Затонский. – М. : Художественная литература, 1973. – 536 с.
18. Затонский Д. В. История одной судьбы : [повести ; рассказ] / Д. В. Затонский. – К. : ИД Дмитрия Бурого, 2007. – 356 с.
19. Затонський Д. В. Минуле, сучасне, майбутнє (Про реалізм, традиції, новаторство) / Д. В. Затонський. – К. : Дніпро, 1982. – 370 с.
20. Затонский Д. В. Модернизм и постмодернизм : мысли об извечном коловращении изящных и неизящных искусств / Д. В. Затонский. – Харьков : Фолио. – 2000. – 256 с.
21. Затонський Д. В. Про модернізм і модерністів / Д. В. Затонський. – К. : Дніпро, 1972. – 272 с.
22. Затонський Д. В. Реалізм – це сумнів? / Д. В. Затонський. – К. : Наукова думка. – 1992. – 278 с.
23. Затонський Д. В. У пошуках сенсу буття / Д. В. Затонський. – К. : Дніпро, 1967. – 312 с.
24. Затонский Д. В. Франц Кафка и проблемы модернизма / Д. В. Затонский. – М. : Высшая школа, 1972. – 136 с.
25. Затонский Д. В. Художественные ориентиры XX века / Д. В. Затонский. – М. : Советский писатель, 1988. – 416 с.
26. Затонський Д. В. Шлях через XX століття : статті про німецькомовні літератури / Д. В. Затонський. – К. : Дніпро, 1972. – 302 с.
27. Затонський Д. В. Чи вийде з нас Вергілій? Крок у напрямку до цивілізованого буття / Д. В. Затонський // Зарубіжна література в начальних закладах. – 1996. – № 1. – С. 5.

Анотація

У статті простежено науковий шлях видатного українського ученого-літературознавця Д. В. Затонського. Наголошено на вагомій ролі науковця у розбудові шкільного курсу світової літератури в Україні. Вперше зроблено спробу систематизувати та хронологічно описати найважливіші етапи життя, які вплинули на становлення Д. В. Затонського як ученого-літературознавця та одного із будівничих шкільної літературної освіти.

Ключові слова: Д. В. Затонський, біографія, літературознавство, редакторська діяльність, наукова діяльність, письменник, шкільна літературна освіта.

Аннотация

В статье прослежен научный путь выдающегося украинского ученого-литературоведа Д. В. Затонского. Подчеркнута важность роли научного деятеля в становлении школьного курса мировой литературы в Украине. Впервые совершена попытка систематизировать и хронологически описать наиболее важные этапы жизни, которые повлияли на становление Д. В. Затонского как ученого-литературоведа и одного из основоположников школьного литературного образования.

Ключевые слова: Д. В. Затонский, биография, литературоведение, редакторская деятельность, научная деятельность, писатель, школьное литературное образование.

Summary

There is retraced in the article the scientific way of notable Ukrainian scientist-philologist D. Zatonskyj. There was underlined the scientific figure's importance in formation of school course of

foreign literature in Ukraine. At first, there was accomplished the attempt to systematize and chronologically describe the most important periods of life, which influenced on the formation of D. Zatonskyj as scientist-philologist and one of the founders of school literary education.

Keywords: D. Zatonskyj, biography, study of literature, editorial activity, scientific activity, writer, school literature education.

УДК 821.133.1–311.2.09“19” Г. Леклезіо::7.041–053.2

Кушнір І. Б.,
кандидат філологічних наук,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ПРОСТРАНСТВО ДЕТСТВА В НОВЕЛЛАХ Ж. М. Г. ЛЕКЛЕЗИО

Жан-Мари Гюстав Леклезіо отримав Нобелівську премію по літературі 2008 року “за поетическіє ісканія і чувствєнність, за поіскі гуманності за предєлами нашої цивілізації”. Блєстящій стиліст, он опубліковал болєє 50 книг – романов, новєлл, єссе. Лєклєзіо стал однім із найбільєє ізнєвєстнєх “руссоістов” ХХІ вєка. Разочарованнєй і неудовлєтворєннєй темі отвєтами, которєє даєт соврємєнна жізнє на єго вoprосы, Ж. М. Г. Лєклєзіо обращєєтєє к тем ктo, как он счїтаєт, постиг смьєсл жїзнї – єтo дєтї. Онї частo станoвєтєє герoямї єго новєлл, воплощєє авторское видєніє новoго чїстoго мїра как прoдoлжєніє дєтствa. Свoю пoзіцію автор обьяснєєт так: *“Je veux écrire pour qu’il n’y ait pas autre chose : pour qu’il n’y ait pas la laideur, la vilénie, la vulgarité, pour que les mots ne soient plus les esclaves de l’argent, pour qu’ils ne salissent plus les murs et le papier, pour que tout soit comme avant, sans affront, pareil au temps où il n’y avait pas encore de mots sur la terre. Je veux écrire pour une autre parole, qui ne maudisse pas, qui n’exerce pas, qui ne vicie pas, qui ne propage pas la maladie... je veux écrire pour une aventure libre, sans histoire, sans issue, une aventure de terre, d’eau et d’air, où il n’y aurait à jamais que les animaux, les plantes et les enfants. Je veux écrire pour une vie nouvelle”* [цит. за: 9, 322].

Поэтому стaтьєє посвєщєна аналїзу прoблємы дєтствa і дєтскїх образoв в новєллах сборнїков “Серцє жжєт і другїє романсы” і “Мондо і другїє історїї”. Обьєктoм ізнєчєніє стaлї новєллєє “Серцє жжєт”, “Калїма”, “Сокрoвїщєє”, “Мондо” і другїє, а прєдмєтoм – образы дєтєє. Жївєє в соврємєннoй цивїлізації, єтї персонажї сумєлї отбросїтєє єє “блєга”, сзодaтєє свoє мїр дружбы і лoвбї, нaйтї общїєй язык с oкружєєщїмї. Онї oстaлїсь прoстымї і нaстoєщїмї в іскусствєннoм мїрє.

Для дєтєє мїр – зaгaдкa, кoтoрoю нужнo рoзгaдaдывaтєє тєрпєлївo і сoсрєдoтoчєннo: і у нїх єтo пoлучєєтєє. Так автор нaвoдїт нa мьєсль об сущєствoвaннї ідєaльнoгo общєствa зoтoгo вєкa в нaшє врємєє, кoтoрoє сумєлї сберєчєє індіaнскїє плємєнa Мєксікї і Aмaзoнїї. Пїсaтєль внїмaтєльнo ізнєчєл кoльтурєє єтїх стрaн, несхoжїє мєж сoбoєй, нo кaчєствєннo oтлїчнєє от єврoпєєйскoй, і oтыскївaл пoдлїннїєй цєлoстнїєй мїр, в кoтoрoм чєлoвєк чувствєєт сєбє болєєє свoбoднїєм, чєм в прївчїбнoм і гнєтущєм прoстрaнствє цивїлізації. Прoжївєєє вмєстє с нїмї Лєклєзіо нa сoбствєннoм oпьєтє убєдїлєєсь,